

**Wojciech Ciechomski**

**Jacek Niewiadomski**

Samodzielna Pracownia Organizacji i Ekonomiki Ogrodnictwa SGGW

## **Eksport owoców i warzyw istotnym atutem polskiego sektora ogrodniczego**

### **Wprowadzenie**

W polityce handlu zagranicznego Polski od wielu lat zwraca się uwagę na potrzebę zrównowżenia bilansu. Jednym z czynników tej stabilizacji jest eksport produktów i usług. Niestety, rzeczywistość nie potwierdza tych założeń i trudno na razie uznać rolę eksportu jako istotnego czynnika stabilizującego polską gospodarkę. Świadczą o tym takie wskaźniki, jak udział eksportu w tworzeniu PKB, nieprzekraczający 20%, podczas gdy np. na Węgrzech i w Czechach jest on znacznie wyższy, a przeciętna wartość eksportu *per capita* stanowi jedną dziesiątą tego, jaki ma miejsce w Unii Europejskiej. Ostatnie dziesięciolecie nie przyniosły zauważalnych zmian w niekorzystnej i ubogiej strukturze towarowej polskiego eksportu. Odnosi się to zarówno do przemysłu, jak i do rolnictwa.

Niski stopień proeksportowości jest wynikiem wielu elementów, do których przede wszystkim należy zaliczyć:

- brak opracowań długofalowej strategii wspierania eksportu i skutecznego systemu finansowania działalności eksportowej w postaci korzystnych kredytów i systemu ich ubezpieczenia,
- niedostatek zaawansowanych technologicznie, dobrych jakościowo, a zatem konkurencyjnych polskich produktów,
- brak jednolitego i efektywnego systemu promocji, obejmującego politykę handlową oraz pomoc w zdobywaniu i utrzymaniu rynków zbytu, co jest wynikiem niezwykle niskiego poziomu środków finansowych przeznaczanych na promocję gospodarczą Polski.

W ostatnim dziesięcioleciu zmieniły się radykalnie rola i znaczenie polskiego sektora rolno-spożywczego w międzynarodowej wymianie towarowej. Przede wszystkim systematycznie zmniejszał się udział eksportu rolno-spożywczego w eksporcie ogółem. Podczas gdy w połowie lat 80. wynosił on ponad 12%, w połowie lat 90. spadł do 11%, to na przełomie stulecia wynosił już tylko 8%, a w 2004 r. zaledwie 6%. Zmiany następowały również w międzynarodowej wymianie towarowej sektora rolno-spożywczego.

## Znaczenie sektora ogrodniczego

Celem opracowania jest wykazanie znaczenia produktów ogrodnich w eksporcie rolno-spożywczym w latach 1993–2003. Od ponad 30 lat sektor ten był jednym z najważniejszych proeksportowych działów gospodarki żywnościowej. Na początku lat 90. wpływy z tego eksportu wynosiły 30% ogółu wpływów z eksportu rolno-spożywczego. Obecnie, pomimo pewnego spadku, w dalszym ciągu są one znaczące i stanowią prawie 25% tych wpływów. O istotnym znaczeniu gospodarczym sektora ogrodniczego świadczy też prawie 40-procentowy udział wartości eksportu owoców i warzyw w wartości produkcji globalnej tych produktów. Równocześnie od ponad 30 lat zwiększa się systematycznie rola produkcji ogrodniczej w krajowej produkcji roślinnej. W latach 70. i 80. ubiegłego wieku udział ten wynosił około 30%, a na początku nowego stulecia wielkość produkcji towarowej owoców i warzyw stanowiła około 40% krajowej produkcji roślinnej. Obecny potencjał produkcyjny wynosi około 9 mln ton, z czego warzywa stanowią 5,5 mln ton, a owoce 3 mln ton. W produkcji owoców dominującą pozycję zajmują jabłka (ok. 2,5 mln ton) stanowiąc 70% całkowitej produkcji owoców. Istotne znaczenie w strukturze produkcji owoców mają również owoce jagodowe, głównie truskawki, a z pestkowych – wiśnie. W strukturze produkcji warzyw dominującą rolę utrzymuje kapusta, stanowiąc około 25%, następnie marchew (16%) oraz cebula (14,5%). Wymienione trzy produkty stanowią 55% ogólnej produkcji warzyw w Polsce. W ostatnim dziesięcioleciu coraz większego znaczenia nabiera produkcja warzyw spod osłon, osiągając poziom prawie 700 tys. ton. Jest to przede wszystkim produkcja pomidorów. Innym produktem o znacznej dynamice rozwojowej są pieczarki świeże, których roczna produkcja osiąga obecnie poziom 160–180 tys. ton.

## Ekspert owoców i warzyw

Poziom i struktura produkcji krajowej owoców i warzyw ma odpowiednie odzwierciedlenie w wielkości i strukturze eksportu tych produktów. Szczegółowa analiza zmian, jakie dokonały się w okresie od 1993 do 2003 r. zostanie przeprowadzona w dwóch podstawowych grupach towarowych, jakimi są produkty świeże i produkty przetworzone. W badanym okresie nastąpiło podwojenie wartości eksportu produktów ogrodnich (z 501,0 mln. USD do ponad 1071 mln USD) z tym że dużo większy przyrost odnotowano w grupie produktów przetworzonych niż w grupie produktów świeżych (tab. 1).

**Tabela 1**

Eksport owoców i warzyw w Polsce w latach 1993–2003 (w mln USD)

Wyszczególnienie	1993	1994	1995	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Owoce świeże	91,4	100,9	136,8	130,0	82,1	100,6	79,1	107,8	150,0
Warzywa świeże	56,9	69,5	36,9	22,0	42,3	33,0	38,4	49,4	95,6
Owoce przetworzone	265,7	312,5	330,4	400,0	445,1	412,2	482,9	479,8	631,0
Warzywa przetworzone	84,7	84,6	81,0	100,0	96,3	92,7	127,8	142,2	194,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie Analiz rynkowych IERiGŻ.

Generalnie jest to korzystny trend, pod warunkiem jednak, że produkty te będą miały wysoki stopień przetworzenia. Tymczasem duża część eksportowanych z Polski produktów ogrodniczych jest tylko wstępnie przetworzona, jak np. koncentrat jabłkowy. W strukturze wartościowej eksportu produktów ogrodniczych udział produktów przetworzonych na początku lat 90. stanowił 70% całego eksportu, a w połowie badanego okresu wzrósł do 77%, utrzymując ten poziom również przez kolejne lata. W tej grupie towarowej produktów ogrodniczych owoce przetworzone mają obecnie udział 60%. Tempo wzrostu eksportu produktów ogrodniczych oraz jego struktura świadczą o dużym potencjale produkcyjnym i przetwórczym, a szczególnie o dużej elastyczności i stopniu dostosowania do rosnących wymogów, zwłaszcza jakościowych, obowiązujących w handlu międzynarodowym.

Analizując tempo wzrostu poszczególnych 4 grup towarowych pod względem ilościowym stwierdzono, że produkty świeże, a także owoce przetworzone mają podobne średnie tempo wzrostu ponaddwukrotnie wyższe tempo wzrostu mają warzywa przetworzone (tab. 2).

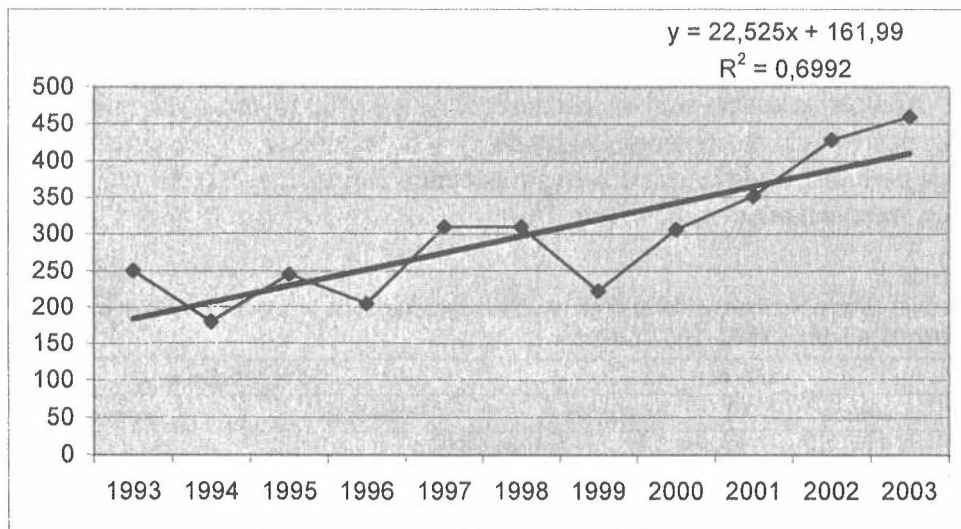
**Tabela 2**

Średnie tempo wzrostu eksportu produktów ogrodniczych w ujęciu ilościowym i wartościowym w latach 1993–2003 (w %)

Świeże		Przetworzone	
owoce	warzywa	owoce	warzywa
ilościowo			
6,3	5,7	5,8	13,9
wartościowo			
5,1	5,3	9,0	8,7

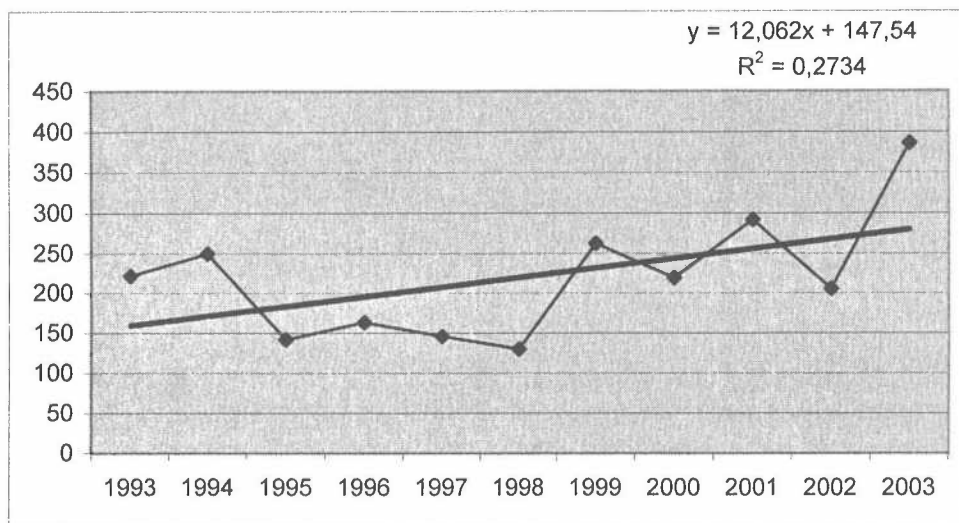
W przypadku eksportu owoców świeżych można mówić o dwóch wyraźnych cyklach (rys. 1), z których pierwszy w latach 1993–1999 charakteryzował się znacznymi wahaniami rocznymi, natomiast drugi, po znacznym spadku wielkości eksportu w 1999 r., w następnych latach miał już systematyczną tendencję wzrostową, co potwierdził również nieuwzględniony w niniejszej analizie rok 2004, kiedy to eksport owoców świeżych osiągnął 641,6 tys. ton. Trend liniowy eksportu warzyw świeżych jest nieistotny statystycznie, co zostało spowodowane m.in. znacznie odbiegającym od dotychczasowego i nadspodziewanie wysokim eksportem w roku 2003 oraz znacznymi wahaniami rocznymi (rys. 2). Na kolejnym wykresie pokazano model trendu, w którym wykorzystano dane z lat 1995–2003 (rys. 3). Obserwujemy tu systematyczny liniowy wzrost przeciętnej wielkości eksportu warzyw świeżych. Tę tendencję potwierdza również rok 2004 (366,3 tys. ton), który nie został uwzględniony w dokonywanej analizie. W przypadku owoców i warzyw przetworzonych obserwuje się w badanym okresie systematyczny liniowy wzrost przeciętnej wielkości eksportu (rys. 4 i 5).

Analiza tempa wzrostu pod względem wartościowym wskazuje, że produkty ogrodnicze przetworzone charakteryzują się znacznie większym tempem wzrostu niż produkty świeże (tab. 2). Równomierne tempo wzrostu, przy nieznacznym wahaniami rocznymi, charakteryzuje eksport tych produktów pod względem wartościowym (rys. 6 i 7). W przypadku owoców świeżych przeciętny poziom eksportu jest mniej więcej stały, przy czym obserwujemy silne

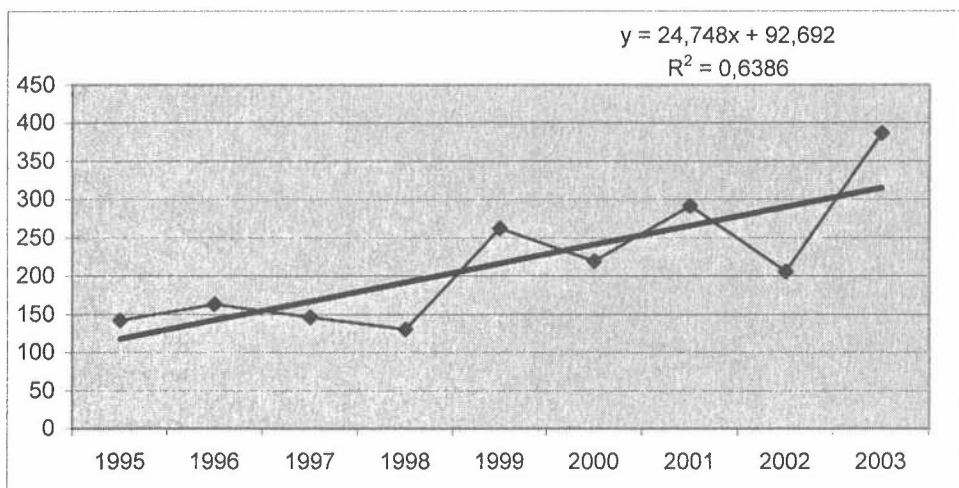


**Rysunek 1**

Eksport owoców świeżych w latach 1993–2003, w tys. ton

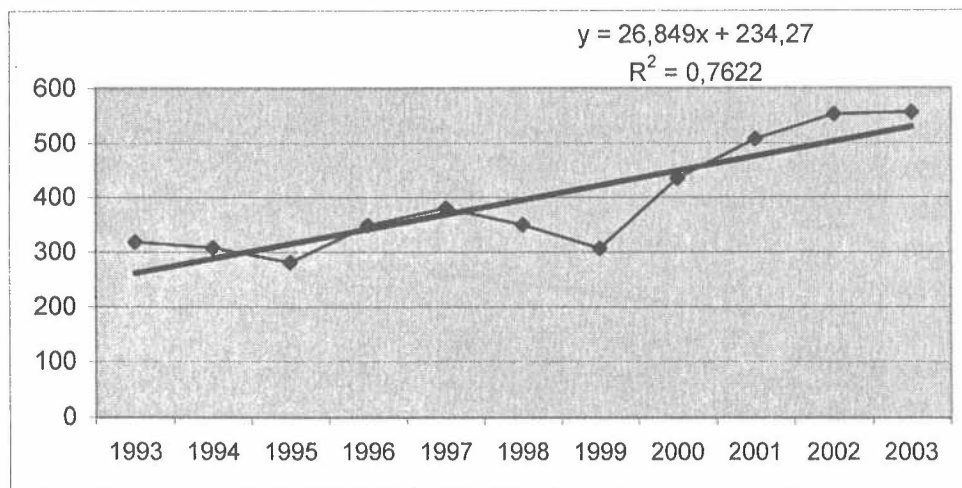
**Rysunek 2**

Ekspert warzyw świeżych w latach 1993–2003, w tys. ton

**Rysunek 3**

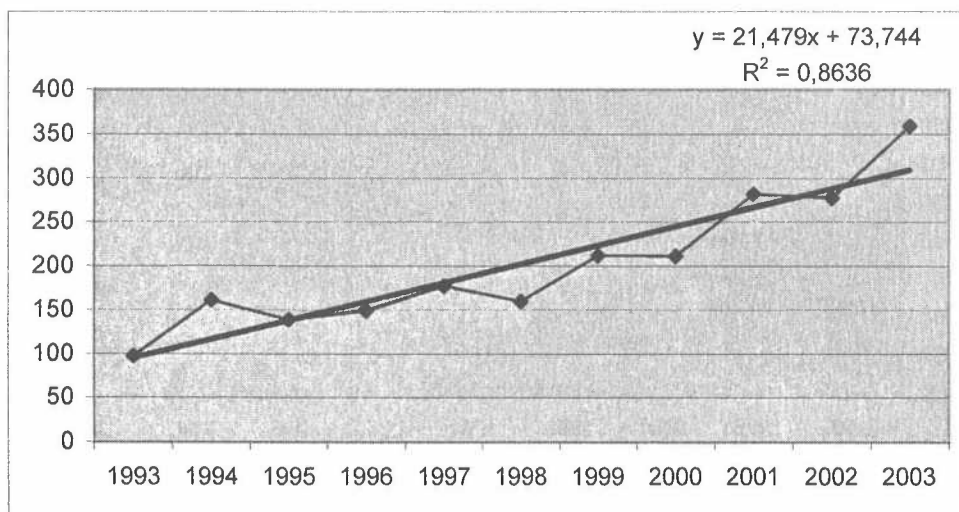
Ekspert warzyw świeżych w latach 1995–2003, w tys. ton

wahania roczne (rys. 8). W ostatnich dwóch latach zaznacza się wyraźna tendencja wzrostowa tego eksportu, co potwierdza także rok 2004 (163,0 mln USD), który w tej analizie nie został jeszcze uwzględniony. W przypadku eksportu warzyw świeżych można mówić o dwóch wyraźnych cyklach (rys. 9). Lata 1993–1998 to systematyczny spadek przeciętnej wielkości eksportu, a lata 1998–2003 to z kolei odwrócenie tendencji i systematyczny wzrost dynamiki tego eksportu.



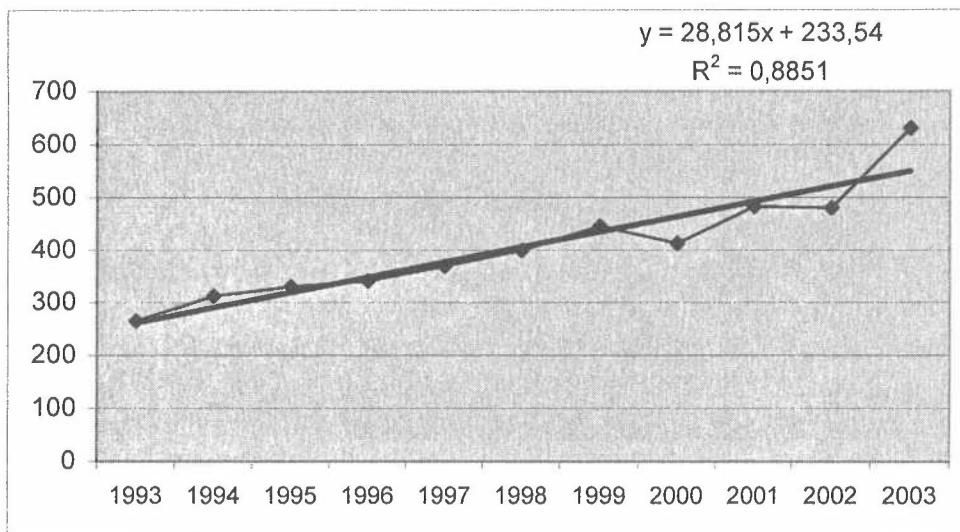
Rysunek 4

Eksport owoców przetworzonych w latach 1993–2003, w tys. ton

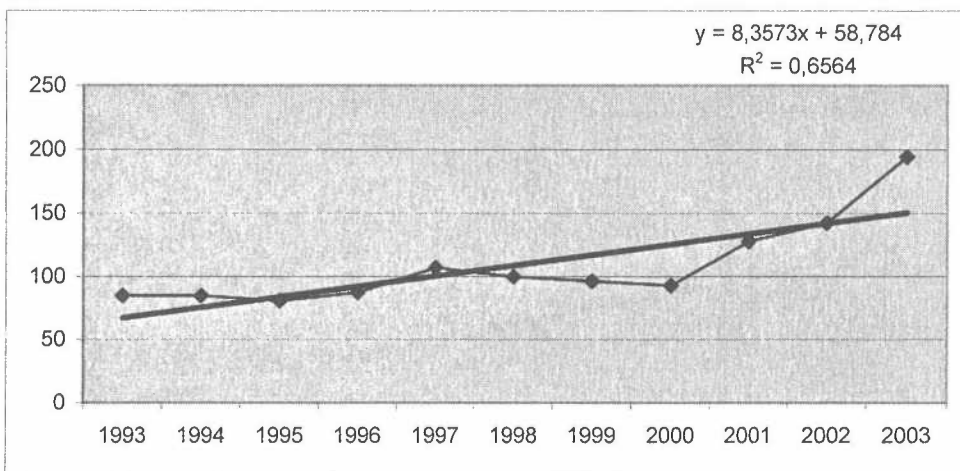


Rysunek 5

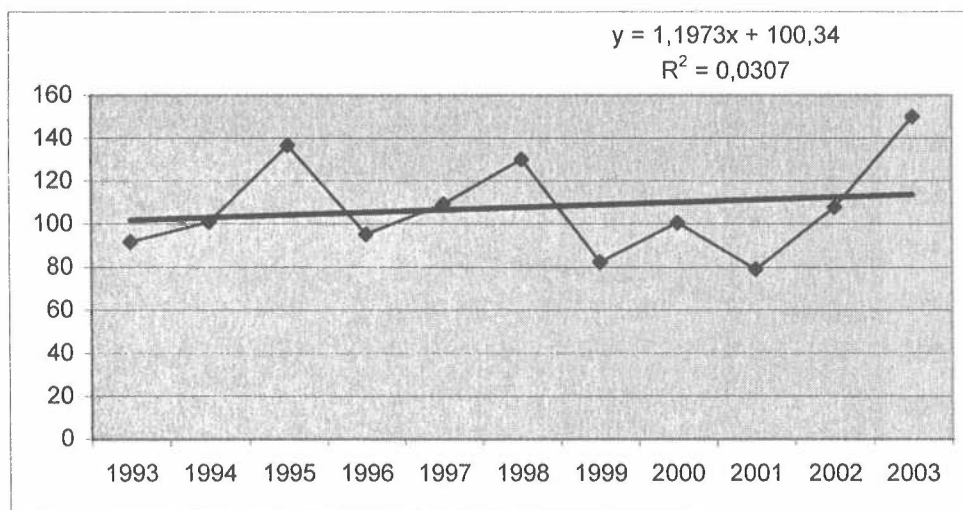
Eksport warzyw przetworzonych w latach 1993–2003, w tys. ton

**Rysunek 6**

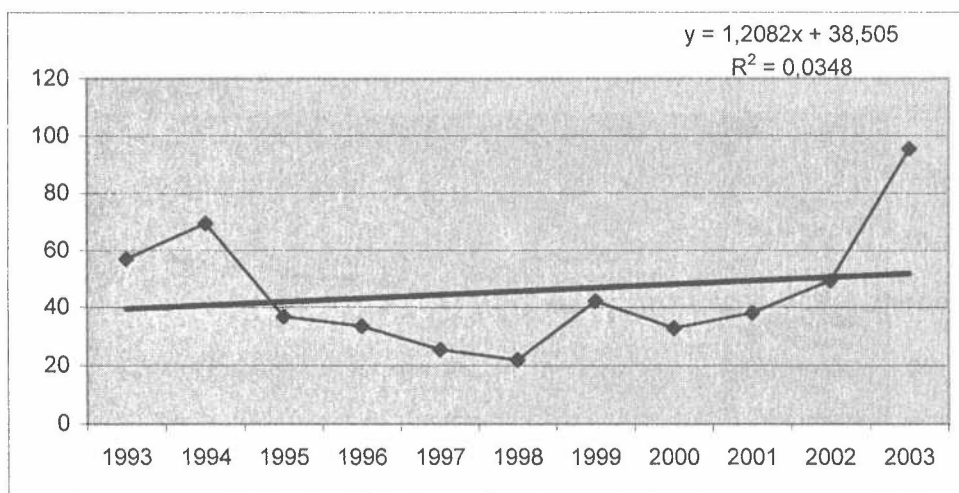
Eksport owoców przetworzonych w latach 1993–2003, w mln USD

**Rysunek 7**

Eksport warzyw przetworzonych w latach 1993–2003, w mln USD

**Rysunek 8**

Eksport owoców świeżych w latach 1993–2003, w mln USD

**Rysunek 9**

Eksport warzyw świeżych w latach 1993–2003, w mln USD

Porównując tempo wzrostu eksportu pod względem ilościowym i wartościowym w badanym okresie 1993–2003 (tab. 2) stwierdzono, że w przypadku owoców i warzyw świeżych oraz warzyw przetworzonych średnie tempo wzrostu eksportu ilościowego było wyższe niż średnie tempo wzrostu eksportu wartościowego, co świadczy, że w okresie tym nastąpił wyraźny spadek cen przede wszystkim w grupie towarowej warzyw przetworzonych, mniejszy



w grupie owoców świeżych, a nieznaczny w warzywach świeżych. Odwrotna sytuacja wystąpiła w przypadku owoców przetworzonych. Trudno jednak o jednoznaczne stwierdzenie na obecnym etapie badawczym, bez szczegółowej analizy poszczególnych produktów wchodzących w skład czterech grup towarowych, które z nich i w jakim stopniu zdecydowały o tendencjach zmian w eksporcie produktów ogrodniczych.

## Podsumowanie

Reasumując, można stwierdzić, że w badanym 11-letnim okresie obejmującym lata 1993–2003 – czyli lata transformacji polskiej gospodarki oraz czas przed akcesją do Unii Europejskiej – nastąpiło podwojenie eksportu produktów ogrodniczych, co przy niestabnym popycie krajowym świadczy o tym, że ogrodnictwo produkcyjne i przetwórcze okazało się zdolne do ekspansji i rozwoju. Dalszy rozwój eksportu produktów tego sektora będzie jednak zależał w dużym stopniu od uwarunkowań makroekonomicznych, takich jak: zmiany kursu złotego (zahamowanie aprecjacji złotego polskiego), koniunktura gospodarcza w krajach Unii Europejskiej, w tym głównie w Niemczech, będących głównym odbiorcą naszych produktów ogrodniczych, oraz spodziewany wzrost cen produktów żywnościowych wynikający z przystąpienia do struktur Unii Europejskiej.

## Literatura

- CIECHOMSKI W., MARZEC-WOŁCZYŃSKA T., NIEWIADOMSKI J., 2000: Rynek warzyw i owoców. Strategiczne opcje dla sektora agrobiznesu. Centrum Naukowo-Wdrożeniowe, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Praca zbiorowa 2000: Strategia rozwoju Polski do roku 2020. Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus” Wyd. PAN, Warszawa.
- CIECHOMSKI W., 2002: Ocena możliwości poprawy konkurencyjności produktów ogrodniczych. Zeszyty Naukowe SGGW, seria Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej nr 46/2002.
- CIECHOMSKI W., 2002: Uwarunkowania rozwoju sektora owocowo-warzywnego w aspekcie integracji z UE. Zagadnienia Ekonomiki Rolnej nr 4–5/2002.
- KLEPACKI B., 2005: Ważniejsze wyzwania stojące przed polskim rolnictwem i innymi członkami agrobiznesu w kontekście integracji z UE. Konferencja: Procesy przystosowawcze przedsiębiorstw agrobiznesu do gospodarki rynkowej. Wydawnictwo SGGW, Warszawa.

## **Abstract**

### **Fruit and vegetables export as the significant advantage of Polish horticulture sector**

The role and importance of Polish agri-food processing sector in the international trade changed drastically over last 11 years. The share of agri-food processing export in the total exports decreased from 12% level in the middle of 80's to 8% at the turn of century and only 6% in 2004. Despite the decreasing tendency in foreign trade in agri-food processing products, the export potential of horticulture sector was relatively high. Currently the export income from the horticulture sector constitutes almost 25% of the total income from the agri-food processing exports and the share of export value of fruits and vegetables constitutes 40% of the total value of their production.

Within the examined 11-years period (1993–2003) covering the years of transformation of Polish economy and preparation for EU membership, the volume of exported horticulture products from Poland has doubled. Despite the process of structural changes and revaluation of Polish currency, the horticulture sector has proved to be prepared for competition and development.